

Tanulmányok a kétnyelvűségről I–III.

Tanulmányok a kétnyelvűségről. Szerkesztette LANSTYÁK ISTVÁN – SIMON SZABOLCS. Kalligram Könyvkiadó, Pozsony, 2002. 226 lap. – Tanulmányok a kétnyelvűségről II. Szerkesztette LANSTYÁK ISTVÁN – MENYHÁRT JÓZSEF. Kalligram Könyvkiadó, Pozsony, 2004. 301 lap. – Tanulmányok a kétnyelvűségről III. Szerkesztette LANSTYÁK ISTVÁN – MENYHÁRT JÓZSEF. Kalligram Könyvkiadó, Pozsony, 2005. 298 lap

1. A szlovákiai Gramma Nyelvi Iroda 2002-ben jelentette meg „Tanulmányok a kétnyelvűségről” című kiadványát, benne több – zömmel a fiatalabb nemzedékhez tartozó – szlovákiai magyar nyelvész szociolingvisztikai tanulmányával. A könyvben kizárólag a szlovákiai kétnyelvűséget érintő hosszabb-rövidebb munkák vannak. Az első kötetet két évvel később egy újabb, azonos című kiadvány követte („II.” jelzéssel); ebben már történeti szociolingvisztikai tanulmány, ismertetések, határon túli nyelvi irodák munkájáról szóló beszámolók is olvashatók. Hamarosan egy újabb kötetre való tanulmányosorozat jelent meg 2005-ben, hasonló címmel s „III” jelzéssel. A szerkesztők tehát évkönyvvé fejlesztették sorozatukat.

2. Az első kiadvány első tanulmánya – DÓZSA ROLAND tollából – a szlovákiai 1994. évi táblatörvény megszületéséről és a törvény sajtóbeli fogadtatásáról szól. A táblatörvény a szlovákiai nemzeti kisebbségek azon régi szándékát fejezi ki, hogy helységnévtáblájukon a hivatalos szlovák megnevezés mellett a kisebbségek által használt más nyelvű változat is helyet kapjon. A táblatörvény megszületését megelőző eseményeket, valamint az eseményeket kommentáló sajtóközleményeket a közvélemény *táblaháború* néven említi. A szerző a korabeli dokumentumok alapján dolgozza fel a témát az első táblák megjelenésétől a tervezet parlamenti elfogadásáig és az ezt követő népszavazásokig. Négy eltérő politikai irányultságú szlovákiai lap cikkrészletein keresztül kaphatunk képet arról, hogyan vi-

szonyultak a szlovákiai szlovák politikusok a táblakérdéshez, s cikkeik tartalmával az egyes napilapok mennyire tudták befolyásolni az olvasóikat.

MENYHÁRT JÓZSEF a dunaszerdahelyi és a nyékvárkonyi hivatalos ügyintézés nyelvéről írt, azokra a kérdésekre keresve a választ, hogy mennyire, hogyan és miben változott a hivatalos ügyintézés nyelve ezeken a településeken az 1999. szeptember elsejétől érvényben levő nyelvtörvény óta. A nyelvtörvény a kisebbségekhez tartozó személyek számára lehetővé teszi saját nyelvük használatát a hivatalos érintkezésben, ha az általuk lakott településen az adott kisebbség részaránya eléri a 20%-ot. A törvény a szóbeli és az írásbeli ügyintézésre egyaránt érvényes, de közokiratot a hivatal csupán államnyelven adhat ki. Járási hatókörű szervek és hivatalok esetében akkor használható a kisebbségi nyelv, ha a szóban forgó hivatal olyan településen működik, ahol a kisebbségi lakosság részaránya eléri a 20%-ot. (Kerületi szinten Szlovákiában egyetlen kisebbség részaránya sem éri el ezt az értéket, így nyelvük a hivatalos érintkezésben nem használható.) A törvény nagy hiányossága, hogy a kisebbségi nyelvek használatának kérdését csak a közigazgatási szervekre vonatkoztatva rendezti, egyéb közhivatalokra, pénzintézetekre stb. viszont nem. A cikkből kiderül, hogy számottevő változás a korábbi gyakorlathoz képest nem történt. A szóbeli ügyintézésben gyakori a kisebbségi nyelvhasználat, az írásbeliben viszont nem. Ennek több oka van: a kisebbségek sokszor nincsenek tisztában nyelvi jogaikkal, nem tudják, milyen kérelmeket, kérvényeket fogalmazhatnak meg saját anyanyelvükön; az ügyfelek szlovák nyelvű űrlapok kitöltéséhez vannak hozzászokva, magyar nyelvű űrlapokra lenne szükség; a hivatalos nyelvhasználatban gyakori a nyelvi hiány, a szlovákiai magyar nyelvhasználók esetében a hivatalos írásbeli nyelvhasználat magyar nyelvű fordulatainak, szakszókincsének hiánya megnehezíti, sőt lehetetlenné teszi a magyar nyelvű kérvények megszületését.

JULIET LANGMAN angol nyelvű tanulmánya kisebbségi nyelvű fiatalok társadalmi azonosságtudatának természetét és más társadalmi csoportok identitásához való viszonyát vizsgálja; konkrétan kelet-szlovákiai magyar fiatalok egy csoportja, a Bányavirág Táncegyüttes társadalmi azonosságtudatával foglalkozik. A szerző elsődleges célja az volt, hogy megvizsgálja, hogyan alakulnak ki a kisebbségi társadalmi identitások, és hogyan kapcsolódnak más – mind többségi, mind kisebbségi – identitásokhoz. Miután meghatározza a munka megértéséhez nélkülözhetetlen fogalmakat (identitás mint az egyén aktív és változó aspektusa, gyakorlóközösség vagy praxisközösség, legitim periferikus részvétel stb.), a szerző tanulmányában azt vizsgálja, hogyan alakul és marad fenn egy olyan identitás – ez esetben a magyar –, melyet a többségi társadalom megbélyegez, illetve negatívan ítél meg, és pedig úgy, hogy az azt hordozó csoport a többségi társadalom felé is nyitott, hiszen erősen ragaszkodik mind a magyar nyelvhez, mind pedig a kétnyelvűséghez. A Bányavirág Táncegyüttesre olyan azonosságtudat gyakorlása jellemző, amely egyszerre kötődik erősen a hagyományos magyar identitáshoz és támogat egy olyan lokális kétnyelvű és kétkultúrájú azonosságtudatot, amely nem áll szemben a szlovákokkal. E csoport tagjai olyan azonosságtudatot gyakorolnak, amely csöndesen elutasítja azt a többségi szlovák társadalmat átható mítoszt, mely szerint a magyarok nem tudnak és nem is akarnak szlovákuul beszélni.

VANČONÉ KREMMER ILDIKÓ írása két kérdést vizsgál: különbözik-e a magyar–szlovák gyermekek beszédészlelése az egynyelvű magyar gyerekek beszédpercepciójától és beszédértésétől, vannak-e problémák ezen a téren; illetve azt, hogy a másodnyelven való tanulás milyen hatással van a gyöngébbé váló magyar nyelv fejlődésére, konkrétan a beszédészlelés és -értés terén. Kutatásához GÓSY MÁRIA GMP-diagnosztikáját használta, a 20 tesztből 11-et kiválasztva, különböző csoportokban. A vizsgálat adataiból egyértelműen kiderül, hogy a kontrollcsoportot képező egynyelvű gyerekek nem mutatnak előnyt a magyar tannyelvű iskolába járó kétnyelvű gyerekekhez képest sem a beszédészlelés, sem a beszédértés terén. Néhány érdekes eredmény: A beszédészlelésben hiányosságok mutatkoztak minden csoportnál. A magyar domináns kétnyelvű gyermekek egy csoportja jobban teljesített, mint az egynyelvű gyermekek csoportja, és a gyengébben teljesítő magyar domináns csoport eredménye sem rosszabb, mint az egynyelvű csoporté. Meglepő volt a magyarországi kontrollcsoport gyöngébbé teljesítése. A mondatértés terén az adatok részletes elemzése az egynyelvű gyerekek kismértékű előnyét

mutatta a kétnyelvűekkel szemben. A szövegértés vizsgálata szintén nem várt mértékű hiányosságokat tárt fel, de e hiányosságok nem voltak különböző mértékűek az egynyelvű és a magyar domináns kétnyelvű gyerekeknél. Súlyosabb hiányosságokat mutattak a szövegértésben a szlovák tannyelvű iskolába járó gyerekek.

MISAD KATALIN rövid tanulmánya azon interferenciajelenségekről szól, amelyek a pozsonyi Comenius Egyetem Bölcsészettudományi Karának Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékén tanuló szlovák anyanyelvűek nyelvhasználatára jellemző. Néhány példával illusztrálja a nyelvi hibákat, és hangsúlyozza, hogy a szlovák anyanyelvűek számára az egyik legnehezebben elsajátítható grammatikai részszerkezet az alanyi és a tárgyaz igeragozás. Nem a kétféle ragozás alakjainak megkülönböztetése okoz elsősorban problémát, hanem az, hogy mikor kell használni őket.

HURKA KATALIN arról a nyelvtani jelenségről ír, amikor két egyes számú alany mellett állítmányt egyeztetnek a szlovákiai magyarok. Ennek vizsgálatára felmérést készített a szerző. A halmazozott alany mellett állítmány egyeztetésére jól kidolgozott rendszer áll rendelkezésre a magyar nyelv vonatkozásában, de a magyar–szlovák kontrasztív vizsgálatokban eddig a kérdésnek nagyon kevés figyelmet szenteltek. Néhány bevezető gondolat és módszertani kérdés megtárgyalása után (hogyan értelmezi néhány nyelvész a kontrasztív nyelvi elemzést, néhány fontos megjegyzés a kérdőív összeállításáról, a kérdőívben szereplő kérdésekről, stb.) arról ír a szerző, hogy az egyes magyar nyelvtanokban milyen szabályokat fogalmaznak meg a halmazozott alany és állítmány egyeztetéséről. A szlovák nyelvben némileg mások a szabályok a halmazozott alany és állítmány egyeztetésével kapcsolatban. Általánosan elmondható, hogy a két alanyt követő állítmány esetén a magyar nyelv inkább egyes, a szlovák a többes számú állítmányt részesíti előnyben, míg fordított szórend esetén mindkét nyelv inkább egyes számban használja az alanyt. E kérdéskörben a tanulmány szerzője felmérést készített két alapiskolában; az egyik kétnyelvű csoport volt, a másik egynyelvű. Néhány mondatban az eredményekről: Kiderült, hogy mindkét csoportban ingadozó a nyelvhasználat, de a kétnyelvű adatközlők valamennyi mondatban nagyobb arányban használták a többes számú, értelmi egyeztetéses állítmányt. A két alany utáni állítmány típusban mindkét csoportban előfordultak egyes számú és többes számú alakok is. Tulajdonnévi alanyok után gyakrabban szerepelt az értelmi egyeztetéses (többes számú) állítmány, mint személyt jelölő köznévi alanyok után. Valószínűleg logikusabbnak tartották az adatközlők a többes számú állítmányt abban az esetben, amikor az alanyok kölcsönös viszonyára utalt, illetve amikor az alanyok a cselekvést közösen végezték. Ezek az eredmények összhangban vannak a szakirodalom megállapításaival.

SÁNDOR ANNA az informális és formális beszédhelyzetekben előforduló kontaktusjelenségek sajátosságairól ír. Néhány elméleti kérdés tisztázása és a gyűjtés mikéntjének felvázolása után kitér a vizsgált kérdésekre: 1. A szlovák és a magyar nyelv mely változatai állnak a koloni beszélőközösség rendelkezésére? Az anyanyelven belül két nyelvváltozat – a nyelvjárás és a köznyelvies változat – használata jellemző; a szlovák nyelvet másodnyelvként sajátították el tanulmányaik során, mivel az iskola a köznyelvet, a standard változatot közvetíti, a koloni magyar–szlovák kétnyelvűek zöme is a presztízsváltozatot, a szlovák köznyelvet sajátította el. 2. Hogyan történik a kódváltás és a kódváltás Kolonban a magyar–szlovák kétnyelvűek körében? Informális helyzetben a falubeli és a Nyitrai vidéki nyelvjárásban beszélőkkel szinte kizárólag a nyelvjárást használják, köznyelven vagy a köznyelvhez közelebb álló nyelvjárásban beszélőkkel (csallóköziek, Komárom vidékiek) a köznyelvies változatot alkalmazzák. A szlovák nyelvet informális helyzetben a kétnyelvű koloniak egymás között akkor választják, ha szlovák domináns kétnyelvűek (pl. vegyes házasság esetén). Formális beszédhelyzetben túlnyomórészt mindkét nyelvnek a köznyelvi(es) változatát használják. Azonban a magyar köznyelv használata csak a magasabb iskolai végzettségű, magyar iskolába járt középkorúak, illetve fiatalok képesek. A magyar köznyelvet aktívan nem birtokló csoportok ebben a helyzetben is vagy a nyelvjárást használják, vagy átváltak szlovák nyelvre. 3. Miben különbözik az anyanyelv használata informális és formális beszédhelyzetekben? A vizsgált koloni beszélőközösség a falun belül a magyar nyelvet minden beszédhelyzetben használhatja. Informális beszédhelyzetben társadalmi ré-

tegzettségtől függetlenül még mindig domináns nyelvváltozat a nyelvjárás, míg formális beszédhelyzetben a köznyelv felé hajlik a nyelvhasználat. 4. Miben térnek el egymástól a kontaktusjelenségek az informális és a formális beszédhelyzetekben? Informális beszédhelyzetben jóval gyakoribbak a közvetlen kölcsönzések (a másodnyelvi szó közvetlen, lényegében eredeti hangalakjában való átvétele), formális beszédhelyzetben fordított az arány a közvetett kölcsönzések javára (a szlovák nyelvi elemnek vagy a jelentését, vagy pedig a szerkezetét kölcsönzik). A tanulmány végén a szerző fogalomköröknént csoportosítva felsorolja a koloniák körében gyűjtött kölcsönszavakat.

NÉMETH ANDREA a kódváltás pragmatikai kérdéseivel foglalkozik 4 szlovák–magyar kétnyelvű adatközlővel készült interjú alapján. A kódváltás okainak tisztázása után a szerző példákat gyűjt interjúiból a kódváltás okainak szemléltetésére, majd felsorolja, hogy a beszélőnek a kódváltással milyen céljai lehetnek: a beszélő kifejezheti haragját, felhívhatja valamire a beszédpartnerre figyelmét, egy harmadik személyt kizárhat a társalgásból, nyomást gyakorolhat a beszédpartnerre a nyelv választást illetően, stb. A munkából kiderül, hogy a kódváltás természetes jelenség az általa vizsgált közösségben, tehát nem valamiféle rendszertelen nyelvhasználatról van szó, hanem olyan beszédmódról, aminek megvannak a maga szabályai.

SZABÓMIHÁLY GIZELLA a szlovákiai kisebbségi nyelvhasználati törvény gyakorlati alkalmazásának problémáiról szól, valamint arról, hogyan fordítják, többnyire helytelenül a szlovákiai magyar szövegekben a szlovák jogi-közigazgatási szakkifejezéseket. A kisebbségi nyelvhasználati törvény alkalmazásával kapcsolatos gondokat számos pontba szedve tárgyalja a szerző. A legnagyobb probléma azonban talán az, hogy a szlovák jogi-közigazgatási szakszókincsnek nincs megfelelő, egységes és kodifikált szlovákiai magyar terminológiája, ami számos esetben megfelelhette a magyarországi szakszókincsnek, de hasonlóan sok esetben teljesen új szakkifejezésekre lenne szükség, hiszen a magyar és a szlovákiai jogrend nem feleltethető meg egymásnak, s így sokszor a szakkifejezések sem fedik egymást. A szerző megemlíti, hogy – mivel jellemző, hogy a fordítások szakszerűtlenek, következtelenek, rögtönzésszerűek – igény van e szlovákiai magyar terminológia egységesítésére, majd különféle lehetőségeket sorol fel az egységesítés megoldására. A távoli nagy cél, hogy megalkossák a szlovákiai magyar jogi-közigazgatási szaknyelvet.

LANSTYÁK ISTVÁN munkájában részletes beszámolót kapunk a Gramma Nyelvi Iroda különböző teendőiről, az irodában dolgozókról, azok feladatairól (vö. SZABÓMIHÁLY GIZELLA: MNy. 2005: 105). A szerző rengeteg elvégzendő munkát sorol fel, de azt is megemlíti, hogy optimista elképzelése csakis akkor valósulhat meg, ha az iroda a jelenleginél sokkal több anyagi juttatást kap.

3. A második kötet első tanulmánya, GRÜLL TIBOR történeti szociolingvisztikai témájú írása a római korai Júdea/Palesztina beszélt nyelvi helyzetéről, többnyelvűségéről szól. Az arámi, a héber és a görög, sőt a latin is használatos volt a korszakban, természetesen más és más nyelvi szintéren. A rendelkezésre álló, fennmaradt dokumentumokból bizonyossággal nem mondhatjuk meg, hogy az egyes nyelvek egyes korszakokban milyen szerepet játszottak a használóik körében a római kori Júdeában. A tanulmány írója többször is felteszi a módszertani kérdést, hogy szabad-e ókori írott szövegeket használni a korabeli beszélt nyelv vizsgálatára, mert tudomása szerint a kérdés egyelőre megválaszolatlan a szakirodalomban.

MENYHÁRT JÓZSEF tanulmánya a szlovákiai katolikus egyház nyelvpolitikájával foglalkozik. A különböző felekezeteknek rendkívül fontos szerepe van a nyelvmegtartásban: kisebbségi helyzetben a felekezetek nem csupán a hitélet és a nemzeti kultúra szempontjából játszanak fontos szerepet, hanem egyúttal lehetőséget nyújtanak a kisebbségi nyelv emelkedett funkciókban való használatára is. Ez a tényező megőrzi a kisebbségi nyelv presztízsét olyan politikai helyzetben is, amikor azt más emelkedett funkciókból – például a hivatalos ügyintézésből – kiszorítják. A szlovákiai magyar katolikus hitélet alapvető gondokkal küzd: a lelkipásztori feladatot ellátó magyar papság elöregedése, a papi utánpótlás hiánya, magyar anyanyelvű fiatal papok elvándorlása (elsősorban Magyarországra), magyar anyanyelvű főpásztor hiánya, az egyházi oktatási intézmények alacsony száma, a kizárólagos szlovák

nyelvű teológiai képzés. Mindezek következményeképpen a magyar anyanyelvű hívek számára viszonyítva kevés a magyar nyelven jól miséző pap. Az egyházi nyelvhasználat szlovákká válásával a katolikus egyház nem veszítené el magyar híveit és a szlovákiai magyarság sem szűnne meg, de a magyar nyelv egy olyan fontos nyelvhasználati színteret veszítene, amely jelentősen hozzájárulna a nyelvcserehez.

PINTÉR TIBOR a dunaszerdahelyi szlovák, zsidó, roma és vietnámi kisebbségek nyelvhasználatáról ír. Dunaszerdahelyen a lakosok többsége magyar anyanyelvű, jogilag kétnyelvű a város. A szerző a kisebbségek nyelvhasználatát kérdőíves felméréssel vizsgálta. Az adatközlőket igyekezett úgy összeválogatni, hogy mindhárom generáció képviselve legyen a felmérésben. A helyi kisebbségekből 20-20 személlyel sikerült a kérdőíveket kitöltetni. (A vietnámiak azonban olyan bizalmatlanok voltak, hogy végül csak egy személy volt hajlandó nyilatkozni.) Kiderül a felmérésből, hogy a szlovák és a zsidó etnikai csoport nyelvi repertoárjában az államnyelvnek van nagyobb szerepe, pedig magyar többségű a beszélőközösség a városban. Mind a zsidó, mind a roma dunaszerdahelyiek a nyelvcsere állapotában vannak. A zsidók már többnyire a szlovák nyelvet használják, ami az ő esetükben már a második nyelvcsereét jelenti, hiszen a közösség eredeti nyelve a jiddis volt; a romák pedig elsősorban a magyart használják.

KOŽIK DIANA cikke 51 szlovákiai magyar pedagógus nyelvjárásokkal kapcsolatos attitűdjét vizsgálja. A társadalmi és nyelvi attitűdök általános jellemzése mellett röviden összefoglalja a nyelvi attitűdökkel kapcsolatos eddigi kutatásokat, és ismerteti az eredményeket. A pedagógusok nyelvi attitűdjeinek és azok vizsgálatának főleg az oktatásban van nagy szerepe, mert fontos, hogy az iskola és mindenekelőtt annak pedagógusai hogyan viszonyulnak a diákok anyanyelvváltoztatához, hiszen a diákok során kialakult szemlélet a későbbiekben is meghatározó. A vizsgálatban részt vevő pozsonyi, szenci, somorjai és féli iskolák pedagógusai nyelv(járás)i toleranciából és józan nyelvszemléletből – a vizsgálat eredményeinek tükrében – sikeresen „vizsgáztak”.

VANČONÉ KREMMER ILDIKÓ tanulmánya kapcsolódik a 2002-es kötetben megjelent munkájához. A korábbival szinte megegyező csoportokban végezte a felmérést, de ezúttal a GMP-diagnosztikának másik két tesztjét használta: az egyik a szeriális észlelést, a másik a beszédhang-differenciálást vizsgálja. A felmérés azt az eredményt hozta, hogy mindegyik csoport teljesítménye megközelítette a várt értéket, az eredmények között nem volt szignifikáns különbség. A felmérő feltevése az volt, hogy a kétnyelvűek ezekben a feladatokban jobb eredményeket fognak elérni, de az adatok ezt a feltevést nem erősítették meg. Egyetlen adatról jelentkezett csak szignifikáns eltérés: az egyik logotom fonotaktikai felépítése olyan erősen eltér a magyar nyelv hangzási szabályaitól, hogy a magyar egynyelvű csoport számára bizonyult a legnehezebbnek a hangok egymásutánosságát azonosítani. Annak ellenére, hogy a hangzoidótartamok megkülönböztetésének már hétéves kor körül ki kellene alakulnia, látható volt az eredményekből, hogy a hangdifferenciálás tesztjében a kevésbé hangzós zöngétlen zárhang időtartamának megkülönböztetése a gyermekeknek még mindig problémát okozott. A kisgyerekkorban problémát okozó *r-l* megkülönböztetése még a felmérésben részt vevő gyerekeknek is gondot jelentett. A beszédhang-megkülönböztetés bizonytalanságára utalt, hogy a gyermekek éppen az azonos szópárok magánhangzói hosszúságának megkülönböztetésében tévedtek többször.

BODÓ CSANÁD a felsőöri magyar–német kétnyelvű beszélőközösség nyelvcserejének történeti vizsgálatáról írt tanulmányt. SUSAN GALnak a felsőöri nyelvcsereére vonatkozó vizsgálatát 1998 és 2000 között részben megismételte. Az összevetés számos elméleti és módszertani kérdést vetett fel, ezekről (is) részletesen beszámol tanulmányában a szerző, megvizsgálja továbbá azt is, hogy a jelenben megfigyelt generációs különbségek alapján feltételezett jövőbeli változási folyamatok valóban kimutathatók-e egy későbbi időpontban. BODÓ áttekinti a folyamatban lévő nyelvi-nyelvhasználati változások azonosíthatóságával kapcsolatos feltevéseket, valamint a feltevések igazolására tett szociolingvisztikai kísérleteket. Megfogalmazza a felsőöri nyelvcsereéről szóló kiinduló feltételezéseit, és áttekinti a GAL vizsgálatának megismétléséből adódó módszertani nehézségeket. Ezt követően ismerteti a felmérésének eredményeit, a hipotéziseket összeveti a két felmérés adataival, és rámutat arra,

hogy a felsőöri nyelvcsere 1974-ben megfigyelt gyakorlata hogyan alakult az azóta eltelt évtizedekben.

LANSTYÁK ISTVÁN azon szlovákiai magyar vonatkozású szócikkekről ír, amelyek a „Magyar értelmező kéziszótár” átdolgozott kiadásában jelentek meg. Dolgozatában az új kiadás előszavából és tájékoztatójából indul ki, megteszi kritikai megjegyzéseit, majd a szócikkek szerkezeti felépítését követve a szótár egészére vonatkozó, a szótár előszavában írt megállapításokhoz hozzáfűzi azokat a tudnivalókat, megjegyzéseket, amelyek hasznosak lehetnek a szótár szlovákiai magyar vonatkozású szócikkei iránt érdeklődők számára. A tanulmány összegzésében LANSTYÁK a következőket írja: „a szlovákiai magyar anyag megtalálta a maga helyét a szótárban, az erdélyihez és a kárpátaljihoz hasonlóan. Az alapozás megtörtént, mondhatni: a nehezen túlvagyunk, a következő kiadásokban már csak javítani, kiegészíteni, árnyalni kell a már szótározott anyagot, az aktuális kutatások eredményeinek és más, időközben fölmerülő szempontoknak és megfontolásoknak megfelelően”. A tanulmány mellékletében felsorolja a „Magyar értelmező kéziszótár” szlovákiai magyar vonatkozású szócikkeit, bennük már javítva a szótárban hibásan megjelent stílusértékeket vagy egyéb információkat.

Három kisebb lélegzetű tanulmány zárja a kötetet. Az elsőben RAJSLI ILONA egy Vajdaság-szerte számos kutatóponton készült felmérés eredményeiről ír, amely középiskolások nyelvhasználatáról készült. A következőben SZABÓMIHÁLY GIZELLA a kódváltás egy sajátos esetéről számol be: a duna-szerdahelyi járás egyik élelmiszerboltjában az eladók és a vevők is szinte kizárólag magyarul beszélnek, mégis bizonyos termékeket olyan szókapcsolatokkal neveznek meg, melyekben a főrendelt főnév szlovák, a jelző pedig magyar; a leírt eset szerkezeten belüli jelöletlen kódváltásnak minősíthető. A szerző felvázolja, milyen sajátos jegyei vannak ennek a kódváltásnak. Az utolsó tanulmányt MISAD KATALIN írta a pozsonyi Comenius Egyetem Bölcsészettudományi Karának Magyar Nyelv- és Irodalom Tanszéke által meghirdetett magyar mint idegen nyelv szakon tanuló diákok körében végzett felmérésről. A felmérés a szak iránti érdeklődés okait, hátterét vizsgálja; az adatközlők válaszaiból kapunk némi ízelítőt a tanulmányban.

RABEC ISTVÁN „Emberek a határon” címmel élő nyelvi interjút közöl egy magyar anyanyelvű, de szlovák környezetben élő fiatalemberrel. Ezt további, nyelvetvesztőkkel készült élőnyelvi interjúk követik. Mindezek után három határon túli nyelvi iroda éves munkálatairól olvashatunk beszámolókat (ezekre l. MNy. 2005: 105–13). A kötetet három könyv recenziója zárja.

4. A harmadik, 2005-ben megjelent kiadvány hasonló felépítésű, mint a második kötet. A könyv első részében található a hosszabb lélegzetű munkák.

KOLLÁTH ANNA tanulmánya az ún. határtalanítási munkálatokról szól, beszámol TOLCSVAI NAGY GÁBOR „Magyar Duden”-nek is nevezett sorozatáról és eddig megjelent első darabjáról, az Osiris Helyesírásról, valamint ennek a kötetnek a Muravidéket érintő részleteiről.

LINTNER ANITA és KULCSÁR ARANKA névtani munkái írott nyelvi kódváltásokról szólnak. LINTNER ANITA a két világháború közötti csehszlovákiai magyar sajtó kódváltás-jelenségeit vizsgálja, elsősorban a földrajzi nevek kódváltásait, azok indítékait; KULCSÁR ARANKA pedig a szlovákiai Új Szó című újság kódváltásos jelenségeit mutatja be, valamint a tízéves időközökkel (1950, 1960, stb., egészen 2000-ig) vizsgált anyagban megjelenő kódváltások okait. A kódváltások okaira vonatkozóan megfogalmazott hipotézisek (pl. politikai történések befolyásolják a kódváltásokat, a magyarok által sűrűbben lakott települések nevei többször szerepelnek magyarul a Magyar Szóban, mint szlovákul) egy részét megerősíti a vizsgálat (pl. a rendszerváltás előtt elsősorban szlovákul szerepeltek a magyar települések nevei), más részét pedig megcáfolja az anyag (pl. az adott cikk műfaja nem meghatározó a kódváltás szempontjából).

MISAD KATALIN cikkében a Szlovákiában terjedő ún. nagybetűsítésről ír. A rendszerváltással Szlovákiában nemcsak a politikai és a gazdasági élet, de a kultúra meglévő intézményrendszere is átalakult, így az addig mindennapi használatban lévő tulajdonnévanyag kicserélődött, helyette több száz, az új igényeknek megfelelő elnevezés jött létre: intézménynevek, rendezvények, programok, ünnepek,

emléknapok, kitüntetések, díjak, kézikönyvek, kiadványok, sorozatok, ételek és italok nevei. Így már a tulajdonnév meghatározása és helyesírása nem olyan egyértelmű, mint korábban. A létrejött új elnevezések helyesírására vonatkozó bizonytalanságokról szól a tanulmány.

PRESINSZKY KÁROLY tanulmányában egy szlovák–magyar kétnyelvű beszélő nyelvhasználatával foglalkozik. Olyan szlovák anyanyelvű és nemzetiségű személyről van szó, aki felnőtt korában kezdte el tanulni a magyar nyelvet, először intézményes keretek között, majd egy szlovákiai magyar faluban. A tanulmány néhány, a kétnyelvű beszélő által írott magyar nyelvű levél elemzésére épül, és ezek felhasználásával az adatközlő magyar nyelvi ismereteinek jellegét, kódválasztási és kódváltási szokásait vizsgálja.

LANSTYÁK ISTVÁN tanulmányában szlovákiai magyar kontaktusjelenségekkel kapcsolatos kutatásairól ír. 1989 előtt a magyar nyelv szlovákiai változatainak sajátosságait kizárólag nyelvhelyességi szempontból vizsgálták, s a kontaktusjelenségek vizsgálata során a nyelvművelők figyelmen kívül hagyták, hogy a kontaktusjelenségek és egynyelvű megfelelőik általában alternatív kifejezőeszközöként voltak használatosak, illetve használatosak ma is, gyakoriságuk pedig sok mindentől (pl. a beszédhelyzettől) is függ. Ez azt jelenti, hogy a kölcsönszavak és más kontaktusjelenségek általában nem kizárólagos előfordulásúak, hanem az adott nyelv egynyelvű változataiban használatos megfelelőikkel váltakoznak. A szerző a SZABÓMIHÁLY GIZELLÁVAL közösen végzett, szlovákiai magyar kontaktusjelenségeket vizsgáló ún. Sofuhe kutatás eredményeiből mutat be néhányat írásában.

SZABÓMIHÁLY GIZELLA ismét szakfordítási, nyelvertervezési problémákkal, elsősorban a főnévi alaptagú (jelzős) szerkezet fordítási kérdéseivel foglalkozik a harmadik kötetben megjelent tanulmányában.

MÉSZÁROS TÍMEA szaknyelvi kérdéseket érintő tanulmányában a szlovákiai magyar szaknyelvi tervezésben felmerülő elméleti és gyakorlati problémákat elemzi. Munkája első részében a szaknyelvek elméleti kérdéseivel foglalkozik, mint pl. a szaknyelvek és szakszavak mibenléte és tulajdonságai, a szaknyelvek kialakulása és fejlesztése, valamint a szaknyelvi tervezés lehetőségei; második részében a terminológiai kutatás speciális szempontból történik, azaz szlovákiai magyar viszonylatban vizsgálja a szaknyelveket. Gyakorlati példáit a tejjár terminológiájából választja.

A fenti tanulmányokat két rövid közlemény követi. Az első MISAD KATALIN munkája a magyar mint idegen nyelv tanulásában felbukkanó grammatikai problémákról, a második pedig HURKA KATALINÉ, aki tanulmányában minőségjelzős főneveknek egyes, illetve többes számú használatáról ír. Ezeket RABEC ISTVÁNNAK „Emberek a határon” című nyelvi interjúja, majd ismét egy élő nyelvi interjú, HUSÁRIK MARIANNÁÉ követi, valamint a Gramma Nyelvi Iroda beszámolója a 2001 augusztusa és 2004 decembere közötti munkájáról. A kötet szokás szerint recenziókkal zárul.

5. A fentebb ismertetett három tanulmánykötet megfelelő alapot ad ahhoz, hogy a jövőben kötekeknek a megjelenését a szakmabeliek – ezúttal remélhetőleg minden évben – érdeklődéssel várják, hiszen érdekes és tanulságos kutatásokról olvashatunk bennük.

HEGEDŰS ANDREA